

PAPER DETAILS

TITLE: DIYÂRBEKIRLI KÂMÎ'NIN SEMÂ'IL-I SERÎF TERCÜMESİ

AUTHORS: Mustafa Ugurlu ARSLAN

PAGES: 581-593

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/602953>

Dr. Öğr. Üyesi Mustafa Uğurlu ARSLAN

Dicle Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
Diyarbakır/TÜRKİYE
mustafaugurlum@gmail.com

ORCID ID: 0000-0003-2542-5040

DİYÂRBEKİRLİ KÂMÎ'NİN ŞEMÂ'İL-İ ŞERÎF TERCÜMESİ

THE TRANSLATION OF ŞEMÂ'İL-İ ŞERÎF
KÂMÎ FROM DİYÂREKİR

DOI Number: 10.28981/hikmet.455433

ÖZ

Dokuzuncu yüzyıldan itibaren başta siyer ve hadis olmak üzere dinî ve tasavvufî eserlerde Hz. Peygamber, bir Resul olmanın yanı sıra beşer olarak da ele alınmış ve O'nun yaşamı tüm yönleri ile tetkik edilmiştir. Hususiyle Hz. Peygamber'in fiziki özellikleri, kıyafeti, yemesi, içmesi, konuşma şekli, ahlâkı gibi konuları ele alan "hilye-i şerîf ve şemâil-i şerîf" gibi müstakil eserler kaleme alınmıştır. On dokuzuncu yüzyılda yazılan şemâillerden birisi de Diyârbekirli Şaban Kâmî Efendi'nin yazmış olduğu "Şemâil-i Şerîf"tir. Kâmî, eserini oluştururken Kâdî İyâz'ın "Şifâü's-Şerîf" ile Tirmizî'nin "eş-Şemâil'lü'n-Nebeviyye"sinden istifade etmiş ve bu risâleleri muhtasarlan Osmanlı Türkçesi ile yeniden kaleme almaya çalışmıştır. Bu çalışmada; müderris, şâir, hattat ve mûsikîşinas gibi sıfatlarla tavsîf edilen Diyârbekirli Şaban Kâmî'nin "Şemâil-i Şerîf" adlı eseri incelenmiştir. Başta Tirmizî, Kâdî İyâz olmak üzere Zamahşerî, Cevherî, İmam Müslîm, İbni Esîr, İmâm-ı Cezerî gibi islâm âlimlerinin rivayetlerine de müracaat edilen Şemâil-i Şerîf, öncelikle yeni yazıya aktarılmış ve eser muhteva açısından tetkik edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Şemâil, Hz. Peygamber, Hadis-i şerîf, Kâmî, fizikî özellikler.

ABSTRACT

Since the ninth century, religious and mystical works, especially prophetic biographies and hadiths, in addition to being a Messenger, the Prophet is also considered as a human being, and his life has been examined in all its aspects. Independent works such as "hilye-i şerîf and şemâil-i şerîf " which deal with subjects such as physical characteristics of Muhammad, his clothes, food, drink, speech, morality were written. One of the appearances written in the nineteenth century was "Şemâil-i Şerîf", which was written by Şaban Kami Efendi from Diyârbekir. While he was creating his work, Kâmî tried to obtain an exploit from the "Şifâü's-Şerîf" by Kadiyaz and "eş-Şemâil'lü'n-Nebeviyye" by Tirmiziand tried to concisely re-write these with the Ottoman Turkish. This work examined; "Şemâil-i Şerîf" which is described by the adjectives such as martyrs, poets, calligraphers and musicals by Şaban Kami from Diyârbekir. Şemâil-i Şerîf, which was first applied to the narrations of Islamic scholars mainly Tirmizi, Kâdî İyâz, and then Zamahşerî, Cevherî, İmam Müslîm, İbni Esîr, İmâm-ı Cezerî, was first transferred to a new article and examined in terms of content.

Keywords: Şemail, the Prophet, Hadith, Kâmî, physical features.

Kâmî, ömrünün büyük bir bölümünü yıllarca ders verdiği Sarı Abdurrahman Paşa Kütüphanesi'nde geçirmiş, kütüphane yetersiz kalınca bulunduğu yere ek bölümler yaptırmıştır. Mir'âtü'l-Fevâ'id'de bu hususla ilgili Ali Emîrî şu bilgileri vermektedir: *“Kütübhâne yanında câmi'in avlusuna nâzır olan küçük odayı üstâd-ı ekremimiz ve amucamız Şaban Kâmî Efendi Hazretleri geceli gündüzlü bu kütüphânede ikâmet eylediği esnâda 1250 (1834) hudûdunda ilâveten binâ etmiştir”* (Ali Emîrî, 2014: 27). Hem talebesi hem de yeğeni olan Ali Emîrî, Şaban Kâmî'nin medreselerde Şifâ-i Şerîf, Tefsîr-i Celâleyn, Avâmil, İzhâr, Vezînizâde, İsagoci, Fenârî, Muhtasar-ı Ma'ânî, Hz. Ali'nin Kelâm-ı Kibâr kitaplarını okuttuğunu ve kendisinin de adı geçen kitapları Kâmî'den ders aldığını ifade etmektedir. *“1286 (1869) senesin Diyârbekr'e gelerek Mehmed Şaban Kâmî Efendi Hazretleri'nden altı seneden mütecâviz tahsîl-i ulûm ve tekâmîl-i hutûta müdâvim oldum. Avâmil ve izhâr ezberlemek sûretiyle vezînizâde mu'arrebîyle beraber okundu. Hz. Ali Efendimiz'in kelâm-ı kibârları ezberlendi. Sabah ve akşam derslerinde Kâfiye halli, İsâgoci, Fenârî, Muhtasar-ı Ma'ânî kıraat olındı”* (Ali Emîrî, 1328:66). Kâmî, Diyârbekir, İstanbul, Mısır ve Irak'da bulunmuş, 1854 Osmanlı-Rus harbinde Erzurum-Kars taraflarında savaşa katılmış, savaş sonrası yaşamının geri kalanını Diyârbekir'de yarısını tekke haline getirdiği evinde geçirmiştir. H.1301/M. 1884'te Diyârbekir'de vefat etmiştir. Kâmî'nin biri Türkçe dîvân olmak üzere Arapça ve Türkçe toplam on iki eseri bulunmaktadır (Arslan, 2018: 23).

Şemâ'il-i Şerîf Tercümesi

Kâmî'nin eserlerini tanıtmaya gayesi ile M. Sait Mermutlu müstakil bir makale neşretmiş ve bu neşir Kâmî üzerine yapılan/yapılacak olan çalışmalara önemli bir katkı sunmuştur. Bununla birlikte Kâmî'nin *“Şemâ'il-i Şerîf”* adlı eseri muhtemelen araştırmacının dikkatinden kaçmış ve eserle ilgili şu değerlendirmede bulunmuştur: *“Yine aynı Kütüphânede 1729/2 numarada “Şemâ'il-i Şerife” ismiyle şâirimiz adına kayıtlı gösterilen bir eseri aynı numarada bulamadık. Kâmî'nin bu isimde bir eseri olmadığını biliyoruz. Sanıyoruz yazmış olduğu mevlidlerden bir bölümünü ifade etmektedir”* (Mermutlu, 2011: 77). Ancak, yapmış olduğumuz incelemeler neticesinde Kâmî'ye ait *“Şemâ'il-i Şerîf”* adlı eserin Diyârbekir Yazma Eser Kütüphanesi'nde Muhammed Şaban Kâmî (Âmidî), 1729/1 numarada kayıtlı olduğu görülmüştür. Eser on varak olup siyah mürekkepli nesih hattı ile kaleme alınmıştır. Sonunun eksik olması, eserin muhtemelen daha hacimli olduğunu düşündürmektedir. Eserin varak numarası 2a sayfasının sonradan farklı bir kalemle 1a şeklinde yanlış numaralandırıldığı görülmüştür. Bunun üzerine biz eserin ilk sayfasını başlangıç sayfası olarak dikkate alıp eseri 1b'den başlattık.

Eserin üslubu genel olarak sade olmakla birlikte Arapça yazılı olan hadis-i şeriflerde bazı kelimelerin fetha, damme ve kesreli okunuşlarına göre aldığı manalar ifade edilirken yer yer üslubun ağırlaştığı görülmektedir. Kâmî, eserinde *“şemâ'il”* ve *“hilye”* kavramlarını aynı anlama gelecek şekilde kullanmaktadır. Şemâ'il-i Şerîf, besmeleden sonra Allah'a hamd ü senâ, ardından Hz. Peygambere, âl ve ashâbına selâm ile başlamakta daha sonra Kâmî, eseri Türkçe olarak kaleme alma sebebini dile getirmektedir. *“Bundan sonra ma'lum ola ki bu 'abd-i fakîr ü*

haķîr Meĥmed Şa‘ban Kâmi belleġehû fi‘d-dersi akşe‘l emâniye‘l-hâmi murâdi‘ye‘l-ġufrân eydür ki seyyidü‘l-enbiyâ ve faĥrû‘l-etķiyâ olan Peyġamberimiz Ĥazret-i Muĥammed şalla‘llâhu ‘aleyh ve sellemüñ şemâ‘il-i şerîfesini ve aĥlak-ı refi‘asını ve tal‘at-ı behiyesini Tûrkî lisan ile beyân eyleye ki fâ‘idesi ‘âmmeye ola.’²

Kâmi, eserinin başında Hz. Peygamber’in şemâil’ini bilmenin kişiye pek çok faydasının olduğunu dile getirmektedir. Öncelikle Hz. Peygamber’i rüyada gören kişinin gerçekte “O” olduğunu, dolayısıyla rüyasının tabire ihtiyacı olmadığını, Hz. Peygamber’i rüyada görüp de ‘bu O’nun sûreti değildir’ demenin bir hata olduğunu, nitekim şeytanın Hz. Peygamber’in sûretine girmesinin mümkün olmayacağını ifade etmektedir. “*Faĥr-i ‘âlem şallallahu ‘aleyhi ve sellem Ĥazretlerinüñ ĥilye‘i pâkini bilmede fâ‘ide çokdur. Cümleden biri, bir âdem rû‘yâda gördükde evşâf-ı şerîfe ĥadîşlerde vârid olan ĥilye-i laţîfeye muvâfiķ ise taĥķik Peyġamberimiz şallallahu ‘aleyhi vesellemi görmüş olur. Zîrâ şeytân ol şûret-i münîfeye dâĥil olmaġa iķtidârı yokdur. Allah Te‘alâ zümre‘i enbiyâyı ol mekrûheden şıyânet itmişdür ve ol rû‘yâyı ta‘bîre iķtiyac yokdur ve gördüġi peyġamber sûreti degildür diyü zannetmek ĥaţâdur.*”³

Kâmi’ye göre; bir kişi rüyasını ĥilye-i şerîfe mutabık olarak görürse o kişi Hz. Peygamber’in sünnetiyle âmildir. Hz. Peygamberi tebessüm eder şekilde görürse rüya sahibi doğru bir yoldadır. Rüya sahibi Hz. Peygamberi, çatık çehreli ya da eksik azalı şekilde görür ise kusurun rüyayı görende olduğunu, Hz. Peygamber’in sünnetine ittiba etmede eksikliġinin bulunduġunu ve nefsinin ıslaha çalışması gerektiġini dile getirmektedir. Çünkü Hz. Peygamber, parlak bir ayna gibidir. Kişi, güzel ve nezih ise kendisini güzel, çirkin ve habis ise çirkin görür. Dolayısıyla ne surette olursa olsun Hz. Peygamber’in ĥilyesini bilmek faydadan uzak değildir. “*Cümleden biri, bir âdem rû‘yâda gördükde evşâf-ı şerîfe ĥadîşlerde vârid olan ĥilye-i laţîfeye muvâfiķ ise (3 a) taĥķik Peyġamberimiz şallallahu ‘aleyhi ve sellemi görmüş olur. Zîrâ şeytân ol şûret-i münîfeye dâĥil olmaġa iķtidârı yokdur. Allah Te‘alâ zümre‘i enbiyâyı ol mekrûheden şıyânet itmişdür ve ol rû‘yâyı ta‘bîre iķtiyac yokdur ve gördüġi peyġamber sûreti degildür diyü zannetmek ĥaţâdur. Rû‘yâ gören kimsenüñ zanûnı maġfûrdur diyü eşerde vârid olmuşdur ve eger ĥilye‘i şerîfe muţabık görürse sünnet-i şerîfesineyle ‘âmil olduġına ‘alâmetdür ve eger ol Ĥazreti tebessüm ve talâķat ve beşâşet üzere görürse yine (3 b) tarîķat-ı ‘âliyesinde olan zümre‘i celileden olduġına nişândur. O, eger ‘abûs ve ‘azbân olduġı ĥalde görürse yâĥud a‘zây-ı şerîfesinde noķşân yâĥud bir ‘ayb görürse kuşûr ancak görendedir. Sünnet-i şerîfesine ĥalel virmişdür. İşlâĥına sa‘y eylesün zîrâ Faĥr-i ‘âlem şallallahu ‘aleyhi ve sellem Ĥazretleri muşayķal ayîneye beñzer bir âdem anda kendi zâtını görür.*”⁴

Kâmi, şemâili bilmenin faydası ve Hz. Peygamberi rüyada görme hususuyla ilgili kanaatlerini dile getirdikten sonra kendi eserine kaynaklık eden iki önemli eserin ismini zikretmektedir. Bu eserlerden birisi Tirmizî’nin “eş-

² Şemâil: 2a-2b.

³ Şemâil: 2b-3a.

⁴ Şemâil: 2b-3b.

Şemâ'ilü'n-Nebeviyye" adlı eseri diğeri ise Kâdî İyâz'ın "Şifâü's-Şerîf" adlı eseridir. Adı geçen bu iki eser, kendilerinden sonra yazılan şemâiller için zemin metinler olarak değerlendirilmiştir. Kâmî, zikredilen bu iki eserin sanatlerini kısalttığını ve eseri daha iyi anlaşlsın diye muhtasar olarak kaleme aldığını dile getirmektedir. "Ma'lûm ola ki bu risâlede zıkr olunan hilye'î münevvere Ebu'l-fa'zl Kâdî İyâz rahîmehu'llahi te'alâ kitâb-ı şifâda ve kütüb-i sünen aşhâbından İmâm Hâfîz Muhammed İbni 'İsâ E't-Tirmîzî Şemâ'ilde senedleriyle ibrâz eyledikleri hadisleri ile ma'fûza ve mazbûta olan hilye'î tayyibeleridir. Lakin senedlerini hâzîf itdüm ki muhtaşar ola."⁵ Bu eserler dışında Kâmî'nin Şemâil içerisinde Zamahşerî'nin el-Faîk fî Garibi'l-Hadis adlı eseri, Cevherî'nin es-Sihâh, adlı eseri ile İmam Müslîm, İbni Esîr, Molla İsam ve İmâm-ı Cezerî gibi islâm âlimlerinin rivayetlerine de müracaat ettiğî görölmektedir. Şemâil-i Şerîf'in baş kısmında Kâmî, eserin ehemmiyeti ve istifade ettiğî kaynaklar ile ilgili kısa bilgiler verdikten sonra Hz. Peygamber'in şemâiline dair sırasıyla şu hususlarda açıklamalar yapmaktadır:

1. Boy: Hz. Peygamber uzun boylu değil idi ancak azaları iç içe geçmiş gibi kısa boylu da değildi. O, insanlar arasında bulunduğu zaman orta boylu ancak uzuna meyilli bir görüntüye sahiptir. Hz. Peygamber, uzun boylu bir kimse ile yan yana gelir ise kendisi daha uzun boylu görünür fakat o kişinin yanından ayrıldığı zaman yine orta boylu görünmektedir.

2. Saç ve Sakal: Hz. Peygamberin saçları ve sakalı çok kıvrırcık ya da çok düz değildir. İkisinin ortasında bir görüntüye sahiptir. Saçları göğsünden göbeğine kadar hat gibi ince bir şekilde uzanmaktadır.

3. Yüz ve Alın: Hz. Peygamber'in mübarek yüzü çok büyük görünümlü değildir. "Beyne't-tedvîr" yuvarlak ve hafif uzun bir görünüme sahiptir.

4. Beden: Hz. Peygamber'in bedeni yani ten rengi beyazdır. Ancak bu beyazlık saç beyazı gibi bir beyazlık değildir. O'nun mübarek bedeni münevverdir. Güneş ona tesir etmez çünkü bir parça bulut sürekli Hz. Peygamber'in üzerinde kendisine gölgelik yapmaktadır.

5. Göz: Hz. Peygamber'in gözleri biraz büyükçedir ve siyahı oldukça siyah, beyazı ise oldukça beyazdır. Bir kimseye bakacağı zaman bütün bedeniyle dönmekte ve muhatabına ihtimam göstermektedir.

6. Kirpik: Hz. Peygamber'in kirpikleri uzundur.

7. Diz-Dirsek-Omuz: Hz. Peygamber'in dizleri, dirsekleri ve omuz başları iri ve kemiklidir. Bu da kendisinin kuvvetli ve şecâatli olduğunu göstermektedir.

⁵ Şemâil: 4a.

8. El ve Ayak: Hz. Peygamber'in el ve ayakları enlidir. Bununla birlikte ipekten daha yumuşak bir haldedir. Yürür iken ayağını yerden kuvvetli bir şekilde kaldırmaktadır. O, yürürken kibirlenerek yürümez.

8. Sırt: Hz. Peygamber'in sırtında iki kemiği arasında nübüvvet mührü yer almaktadır. Bu mühür güvercin yumurtası kadardır ve rengi mübarek bedeninin rengine yakındır.

9. Ahlâkı: Hz. Peygamber, son peygamberdir ve O'nun kalb-i şerifi tüm insanların kalbinden daha cömerttir. Merhamet ve ihsan sahibi bir peygamberdir. Dünya ve âhirete dair hiçbir hususta cimrilik etmez.

(1b) Bi'smillahi'r-raḥmāni'r-raḥīm

Ḥamd-i bî-ḥad şükr ü sipās ḥāl-ı 'alet...⁶ Ol kâdir-i cellet 'azamet Ḥazretine ki ve nefis-i nefis-i Aḥmedî "*Vemā erselnāke illā raḥmeten lil'ālemîn*"⁷ mażmûniyle şalavât be-ğâyet i'tibâr eyledi. Ve şalât bî-ğâyât tuḥâf- taḥiyyât ol Seyyidü'l-enbiyānuñ ravza'ı (2a) muḳaddesesine olsun ki maḥrem-i esrâr-ı vaḥy olan Ruḥü'l-Ḳudüs livay-ı risâleti dest-i şerifine teslim ḥidmetiyle ziyâde şeref bulup eşref-ı kerrübiyân oldu ve daḥı âl u aşḥâb-ı etḳiyâsı üzerine olsun ki anlaruñ nûr-ı hidâyetleriyle 'amme'ı ümmeti zulümât-ı küfrden evc- i a'lâ-yı imāna 'urûc ile iḥtişâş ve sûret-i Muḥammediyye ve sîret-i Aḥmediyeyi beyânlarıyla mażîḳ-i mesâlik-i cehlden cây-ı menâş buldılar. Rıdvânullahi te'âla 'aleyhim ecma'in. Bundan soñra ma'lum ola ki bu 'abd-i faḳîr ü ḥaḳîr Meḥmed Şa'ban Kâmi (2 b) belleğehü fi'd-dâreyn akşe'l emâni'l-ḥâmi murâdi'l-ğufrân eydür ki seyidü'l-enbiyâ ve faḥr-ı etḳiyâ olan Peyğamberimiz Ḥazret-i Muḥammed şalla'llāhu 'aleyhi ve sellemüñ şemâ'il-i şerîfesini ve aḥlak-ı refî'asını ve tal'at-ı behiyesini Türkî lisan ile beyân eyleye ki fâ'idesi 'amme ola. Ma'lum ola ki şemâ'il şâriḥleri beyân buyurdılar ki; Faḥr-i 'âlem şallallahu 'aleyhi ve sellem Ḥazretlerinüñ ḥilye'ı pākini bilmede fâ'ide çokdur. Cümleden biri, bir âdem rü'yâda gördükde evşâf-ı şerîfe ḥadislerde vârid olan ḥilye-i laṭîfeye muvâfıḳ ise (3 a) taḥḳîk Peyğamberimiz şallallahu 'aleyhi ve sellemi görmüş olur. Zîrâ şeyṭân ol şüret-i münîfeye dâhil olmağa iḳtidârı yokdur. Allah Te'alâ zümre'ı enbiyâyı ol mekrûheden şıyânet itmişdür ve ol rü'yâyı ta'bîre iḥtiyâc yokdur ve gördüğü peygamber sûreti degildür diyü zannetmek ḥaṭâdur. Rü'yâ gören kimsenüñ zunûnı mağfûrdur diyü eşerde vârid olmuşdur ve eger ḥilye'ı şerîfe muṭâbıḳ görürse sünnet-i şerîfesiyle 'âmil olduğına 'alâmetdür ve eger ol Ḥazreti tebessüm ve talâḳat ve beşâset üzere görürse yine (3 b) ṭariḳat-ı 'âliyesinde olan zümre'ı celileden olduğına nişândur. O, eger 'abûs ve 'azbân olduğu ḥalde görürse yâḥud a'zây-ı şerîfesinde noḳşân yâḥud bir 'ayb görürse kuşûr ancaḳ görendedür. Sünnet-i şerîfesine ḥalel virmişdür. İslâḥına sa'y eylesün zîrâ Faḥr-i 'âlem şallallahu 'aleyhi ve sellem Ḥazretleri muşayḳal ayîneye beñzer. Bir âdem anda kendi zâtını görür. Ḥüsn ise ḥâsen ḳubḥ ise ḳabîḥ görür. Ḥâşıl-ı kelâm ḥilye'ı kerîmesin bilüp rü'yâda görenlere 'azîm fâ'ide ḥâşıl olur. Ne ṭarz üzere görürse ol gördüğü Faḥr-i 'âlem şallallahu (4 a)'aleyhi ve

⁶ Bu kısım yazıldıktan müellif tarafından üç satırın üzeri çizilmiştir.

⁷ Enbiya Sûresi, 107. âyet: (Resûlüm!) Biz seni âlemlere ancak rahmet olarak gönderdik.

sellemdür ve ma'lûm ola ki bu risâlede zîkr olunan hilye'î münevvere Ebu'l-faşl Kâdi İyâz rahimehu'llahi te'alâ kitâb-ı şifâda ve kütüb-i sünen aşhâbından İmâm Hâfiz Muhammed İbni 'İsâ E't-Tirmizî Şemâ'ilde senedleriyle ibrân eyledikleri hadisleri ile mahfûza ve mazbûta olan hilye'î tayyibeleridir. Lakin sendelerini hâzıf itdüm ki muhtaşar ola. İmâman-ı mezkûrân ittifâk üzre zîkr itdikleri kelime'î vâride tekrâr olmasın diyü biriyle iktifâ olundu. Tirmizî'nün rütbesi ve zamanı içdâm olmağla anuñ kelâmını taqdime sezâ gördüm. “*Fākūl kâle'l-imāme't-Tirmizî (4b) bi-senedihi 'an Alī bin Ebi Tālib raḍiyallāhu te'āla 'anhu kâle: Lem yekūn Resūlullāh ṣallallāhu 'aleyhi vesellem bi't-tavīli el-mūma'gğı ve-lā bi'l-kaşiri'l-mütereddidi.*” İmâm-ı Tirmizî senediyle Hâzret-i 'Ali bin Ebi Tālib raḍiyallāhu 'anhadan rivāyet ider ki buyurmuşlar: Faḥr-i 'ālem ṣallallāhu 'aleyhi vesellem Hâzretleri uzun boylı degül idi ve a'zâsı birbirine tedāhül itmiş gibi kısa boylı daḥı degül idi. “mūma'gğı” ism-i fâ'ildir. aşında mūma'gğıṭa idi. Nun, mime ḳalb ve irgām olundu. “inmiḡāt” , “infi'āl” bābindandır. Nehār imdād üzre olsa “inmiḡaḡu'n-nehār” dirler lākin (5a) İmâm-ı Cezerî tef'îl bābında ism-i mef'ûl diyüp ḡayn-ı ma'ḡemenün teşdidiyle taşhîḡ eyledi. “mütereddidi” ism-i fâ'ildir. a'zâsı ve eczâsı birbirine dāḡil itmiş nesnedür. “*Ve kâne reb'aten mine'l-ḡavmi*” Faḥr-i 'ālem ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem cem'at-ı nās içinde orta boylu ṭavīle mā'il idi, diyü taşriḡ itdiler “Reb'a” rā'nın fethi ve “bā-yı muvaḡḡade” nin sūkūniyle orta boyluların bir nev'ine dirler ki ṭavīle mā'il ola lākin erbāb-ı seyr didikleri ḡanḡı uzun boylı ādem faḥr-i 'ālem ṣallallāhu 'aleyh vesellem ile beraber ṭurursa ol ādeme ṭavīlde ḡalebe iderdi. Ayrıldıkda yine oldıḡı gibi görinür idi. (5b) “*Lem yekun bi'l-ca'dil-ḡaṭaṭı*” mübārek saçı ve şaḡalı ziyāde mübālaḡa üzre ḡıvırcık degil idi. “ca'd” fels vezninde ḡıvırcık dimekdür. “ḡaṭaṭ” 'aded vezninde ṭāy olunañ kesri de cā'izdür. Ziyāde ḡıvırcık dimekdür. “*Velā bi's-sabṭı*” ve mübārek saçı ve şaḡalı düz ve doḡrı daḡı degül idi. “*sebaṭ*” feth-i mūhmele ve bāy-ı muvaḡḡade ile fetha ve sūkūnı daḡı cā'izdür. Müstersel ve müsterḡı olan nesnedür. “*Kâne ca'den reculen*” bu cem'ile mā-ḡablini beyāndur ya'ni mübārek saçı ve şaḡalına pek ḡıvırcık ve ne pek düz ikisi ortası idi. “Recul” rā'nın fethiyledür. Lākin ceminde feth u ḡamm u kesr ü sūkūnı (6a) cā'izdür. “*Velem yekun bi'l-muṭahhemi velā bi'l-mūkelşemi*” mübārek yüzi, anlı, vech-i şerifleri ziyāde mūrtefi' degül idi. Kezālik, mübārek yüzü de germi degül idi. “*muṭahhem mūkelşem*” ikisi daḡı ism-i mef'uldür. Evvelki tef'îl ikincisi de daḡrece bābundandır. “*Teṭahhüm*” semizlikden ḡehrede olan intifaḡdür. “Kelşeme”ḡehrede tedvirdür lākin bi'l-külliyeye tedvîr inkār görünmekle def'i içün “*ve kâne fî vechi tedvîrün*” didi. Ya'ni mübārek vechinde nev'a tedvîr var idi. Ḥaḡıḡatde şola mā'il idi. “*Fî*” kelimesi cüz'iyet ifāde eder. ḡaflet olunmaya ve tedvîrde olan tenvîn daḡı taḡlîl içündür. (6b) Ve'lḡāşıl mübārek yüzi beyne't-tedvîr ve'l-istîṭāle idi. İmâm-ı Turpeşî'nün iḡtiyār itdüḡi ma'nā-yı şerîf budur: “*Ebyaḡu muşerrebn*” mübārek cesed-i şerîfi ebyāz idi. Lākin beyāza levn-i ḡamrat muḡālaṭa itmişdi eşma'idēn bu ma'nāyı 'ilāme Zemaḡşerî Fā'ıḡ'ında tef'îl eyledi. Lākin nihāye şāḡibi İbni Eşîr dir ki “*muşerrebn*” kelimesi gerek ef'alēn ve gerek tef'ileden bir levne levn-i āḡir muḡālaṭa itmeḡe dirler. Ḥuṣūşı ḡamret añlanamaz lākin cevap virülür ki meşreb-i ma'nā-yı sābıḡdan menḡul 'örfi olmaḡ cā'izdür. “eşma'i” fenn-i luḡatda muḡtedādur. Ve ḡādiş-i āḡirde “*leyse (7a) bi'l-ebyaḡi'l-emḡaḡi velā bi'l-ādemo*” vārid oldı. ya'ni Faḥr-i 'ālem ṣallallāhu 'aleyhi ve sellem saç beyāzı gibi ebyāz degül ve esmer daḡı degül ve ḡādiş-i āḡirde “*ezherü'l-levn*” vārid oldı. Ya'ni levn-i şerîfi münevver idi dimekdür. Bu ḡādişler daḡı ma'nā-yı evveli taḡviye ider. Lāḡin Enes raḍiyallāhu 'anh Hâzretleri rivāyātı üzre “*esmerü'l-levn*” vārid oldı. Ya'ni İmâm-ı Tirmizî rivāyet ider. Bu rivāyet sābıḡda olan ebyāz rivāyetine velā

bi'l-âdem rivâyetine muhâlif olur diyü su'âl olunur ise evvelâ cevâb virürüz ki “esmerü'l-levvân” lafzını rivâyet iden şagâr-ı tâbi'inden Hamîd'dür. Münferid olduğu halde Enes (7b) Hâzretlerinden rivâyet itmişdür ve amma ebyaz-ı meşreb lafzını rivâyet idenler on beş 'aded aşhâb-ı kirâmdur. Vücûh-ı tercih bundadır ve binâ-yı mezkûreden ağmâz olınsa esmerü'l-levvân demek şac beyâzı gibi ebyaz degül idi demek ola. Ba'zıları dirler ki şemse pâriz olan a'zâsı esmer ola merdûddur ki raqabe-i şerîfesi fidâ-i beyzâ gibidür diyü vârid oldı. Nitekim raqabe ise şemse bâriz olan a'zâdandır. Molla 'İşâm: *Şems Peygamber şallallahu 'aleyhi veselleme te'sîr itmez zîrâ üzerinde dâ'im bir pâre bulut tururdu*, diyü cevâb-ı mezkûr redd-i sadedinde oldı gâflet itdi ki (8a) ol pâre bulut nübüvvetden evvel idi. Nübüvvet geldükde ol buluta hâcet kalmadı. Ref' olundu diyü 'ulemây-ı hadîş beyân itdiler. “ed'ace'l-'ayneyn” mübârek gözleri vâsi' ve siyâhı gâyetde siyah ve beyâzı gâyetde beyâz idi. Şâhib-i nihâye böyle ma'nâ virmişdür. Kezâlik Şihâh-ı Cevherî'de ma'nâ budur. Lakin Kâdî 'Iyâz “şedîdî sevâdü'l-hadîka” diyü iktifâ itmişdür. Şerâh, evvelki ma'nâyı tercih itdiler. “Ehdebi'l-eşfâr” mübârek kirpikleri uzun idi. “Eşfâr” seferdenün cem'idür. Göz kapağının tarafına dirler ki anda kirpik olur. “Âzîmu'l-müşâşî ve'l-kebedî” (8b) Mübârek dizleri ve dirsekleri ve omuz başları ırice ve kemiklice idi. Gâyet kuvvete ve şecâ'ate delâlet itmekle mergûb ve memdûhdur. “Meşâş” zımm-ı mim ve mu'cem-tîz ile kemük başlarıdur. “ketid” feth-i kâf ve kesr-i tâ-yi müşennât-ı fevkiyye ile omuz başıdur. “ecred” cesed-i şerîflerinde kıllar yoğidi lakin murâd eger cesedinde dimekdür. Zîrâ o kollarında ve sakallarında ve şadr-ı şerîfinde kıllar olduğu rivâyet-i âtiyede muhakkıktır. “zû-mesrubetin” ya'nî mesrube sâçı idi şadr-ı şerîfenden göbegine varınca haş gibi ince kıllar var idi. “mesrube” meger meh vezninde şa'r-ı rakîk dimege “şetere'l-lefkizu ve'l-kademun” (9a) mübârek elleri ve ayakları enlûce idi. Böyle iken harîrden yumuşak olduğu mervîdür. “şesn” şîn-i mu'ceme ve şâ-yı müşelleşe ile feles vezninde etli dimekdür. Lahm gibi. “İzâ meşâ yetegalle'u ke-ennemâ bi-haştu min şabebin” yürüdükde ayâğını yerden kuvvetle kaldırdı. Mekân-ı âliyeden iniş aşâğı gider gibi aşân-ı vech üzere yürürdi. Mutekebbirler gibi yürimez idi. “şabeb” fethateyn ile mekân-ı âlî dimekdür. “ve izâ entefet eltefet ma'ân” bir kimesneye nazar itmek murâd eylese bütün cesed-i şerîfiyle ikbâl ve iltifât idüp ol kimesnenün hâl ve şânına ihtimâm iderdi. Mutekebbirler gibi (9b) yalınuz baş ve göz ile iltifât itmezdi. “beyne kitfeyhi hâtemü'n-nübüvve” iki kitfi beyinde ahrû'l-enbiyâ olduğına 'alâmet için nübüvvet hâtemi var idi. İki kitfi ortasında didükleri takrîbdür tahkîk budur ki şol kitfinün yanında belki naḥẓar ve kanûn üzerindeydi, diyü sehlî taḥrîh eyledi. Faḥr-i 'âlem şallallahu 'aleyhi ve sellem Hâzretlerinin bu hâtemi vakt-ı velâdetinde var mı yoksa velâdetinden sonra mı vaz' olındı ihtilâf vardır. Ve ol hâtem göğercin yumurtası mîkdârında idi. Ve levnî hamrata mâ'il idi. İmâm-ı Tirmizî 'indeinde sâbit olan budur lakin İmâm-ı Müslim levnî cesed-i (10a) şerîfi levninde idi dimişdür. “ve huve hâtemü'n-nebiyyîn” Faḥr-i 'âlem şallallahu 'aleyhi ve sellem cümle enbiyânın hâtemi ve şoñdur. Andan sonra peygamber gelmez şerîfesi ikmâl olmağla neshdan münezzehdür. Gayrı mükemmel peygambere hâcet yokdur. Hâtemü'l-enbiyâ olduğu kat' yakındır. İnkâr andan kâfir olur. Hâzret-i 'İsa 'aleyhi'sselâm semâdan nâzil oldukda Peygamberimiz şallallahu 'aleyhi ve sellemün şer'îyle hükm idüp ittbâ'dan olmağla iftiḥâr itse gerekdür. Hâtemü'l-enbiyâ olduğına münâfi degildür. Belki müe'kkeddür. Hâtem fethâ tâ ve kesreyle daḥî câ'izdür. “ecvedü'n-nâsî şadren” şadr-ı şerîfi ya'nî kalb-i (10b) şerîfi cümle nâsdan ziyâde saḥî ve cevâd idi. Zehârif-i dünyâ ve 'avârif-i Mevlâ'dan bir şeyi baḥl itmezdi. Tekellûf ile degül ebedî şadren temîz olmağla fâ'il ma'nâsı verildi. Ve zîkr-i muḥâl ve irâde-i hâl

yâhud ehad-i mücâvere ile âhîr murâd oldu. Bu ma'nâ-yı laîf ecved-i cüddan müştak olursa der ba'zılar ecved-i cevdetden müştakdur didi. Cünüddan feth-i cîm ile vüs'at ma'nâsınadır ya'ni kalb-i şerîfleri vâsî' idi. Melâlet ve dâcîret gelmez idi. Ve ba'zılar ecved cûda dek müştakdur. Cûd'a dâmm cîm ile câ'da zâda reciyyen dirler bu manaya...

Sonuç

Ondokuzuncu yüzyılda yaşamış olan Şaban Kâmî Efendi (H.1220/M.1805) şâir, hattat, mûsikîşinas, müderris ve mütefekkir bir şahsiyettir. Kâmî'nin dinî, ahlâkî, ictimâî ve edebî konularda çok sayıda eseri bulunmaktadır. Bu eserlerden birisi de Şemâil-i Şerîf'tir. Bu eser, Tirmizî'nin *eş-Şemâ'ilü'n-nebeviyye*'si ve Kâdî İyâz'ın "*eş-Şifâ*" adlı eserlerinin muhtasar bir tercümesi mahiyetindedir. Müderris bir şahsiyet olan Kâmî, eserini yazarken yer yer Arapça kelimelerin okunuş şekillerine göre anlam farklılıkları ile ilgili değerlendirmelerde de bulunmuştur. Şemâil-i Şerîf'te Zamahşerî'nin *el-Faik fî Garibi'l-Hadis* adlı eseri, Cevherî'nin *es-Sihâh*, adlı eseri ile İmam Müslîm, İbni Esîr, Molla Isam ve İmâm-ı Cezerî gibi islâm âlimlerinin rivayetlerine müracaat ettiği görülmektedir. Eserin umuma teşmil edilmesi ve istifade oranının artması için Kâmî, Tirmizî ve Kâdî İyâz'ın eserlerinde yer alan senetleri kısaltmış ve eserini Türkçe olarak kaleme almıştır. Şemâil-i Şerîf'in başında Kâmî, Hz. Peygamberi rüyada görme ve rüya sahibinin durumu ile ilgili bir değerlendirmede bulunmuş, ardından Hz. Peygamber'in "*boy, saç, sakal, yüz, alın, beden, göz, kirpik, diz, dirsek, omuz, el, ayak ve sırtı*" ile ilgili yukarıda zikredilen eserler ve ulemânın rivayetlerinden hareketle bilgiler vermiştir. Bu çalışma ile Kâmî'nin Şemâil-i Şerîf adlı eseri latin harflerine aktarılmış, eserin yazma usulü ve muhtevası ile ilgili tespit ve değerlendirmelere yer verilmiş, böylece sahaya Şemâil türünde yazılmış olan yeni bir eser daha tanıtılmaya çalışılmıştır.

KAYNAKÇA

Ali Emîrî (2014). *Mir'atü'l-Fevâ'id Fî Terâcimi Meşâhir-i Âmid*, (Hazırlayan: Günay Kut, Mesud Öğmen, Abdullah Demir), Türkiye Yazma Eser Kurumu Başkanlığı Yayınları, İstanbul.

Ali Emîrî (1328). *Tezkire-i Şuara-yı Âmid*, Dersaadet, Matba-yı Âmidî, 1328, s.66-70.

Arslan, Mustafa Uğurlu (2018). *Diyarbakirli Kâmi ve Divânı*, DBY Yayınları, İstanbul.

Bursalı Mehmed Tahir (1333). Osmanlı Müellifleri, C.I, s.339, Matbaa-i Âmire, İstanbul.

Erdoğan, Mehtap (2011). *Türk Edebiyatında Manzum Hilyeler*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Sivas.

Kandemir, M. Yaşar (2010). “Şemâil”, DİA, İstanbul 2010.

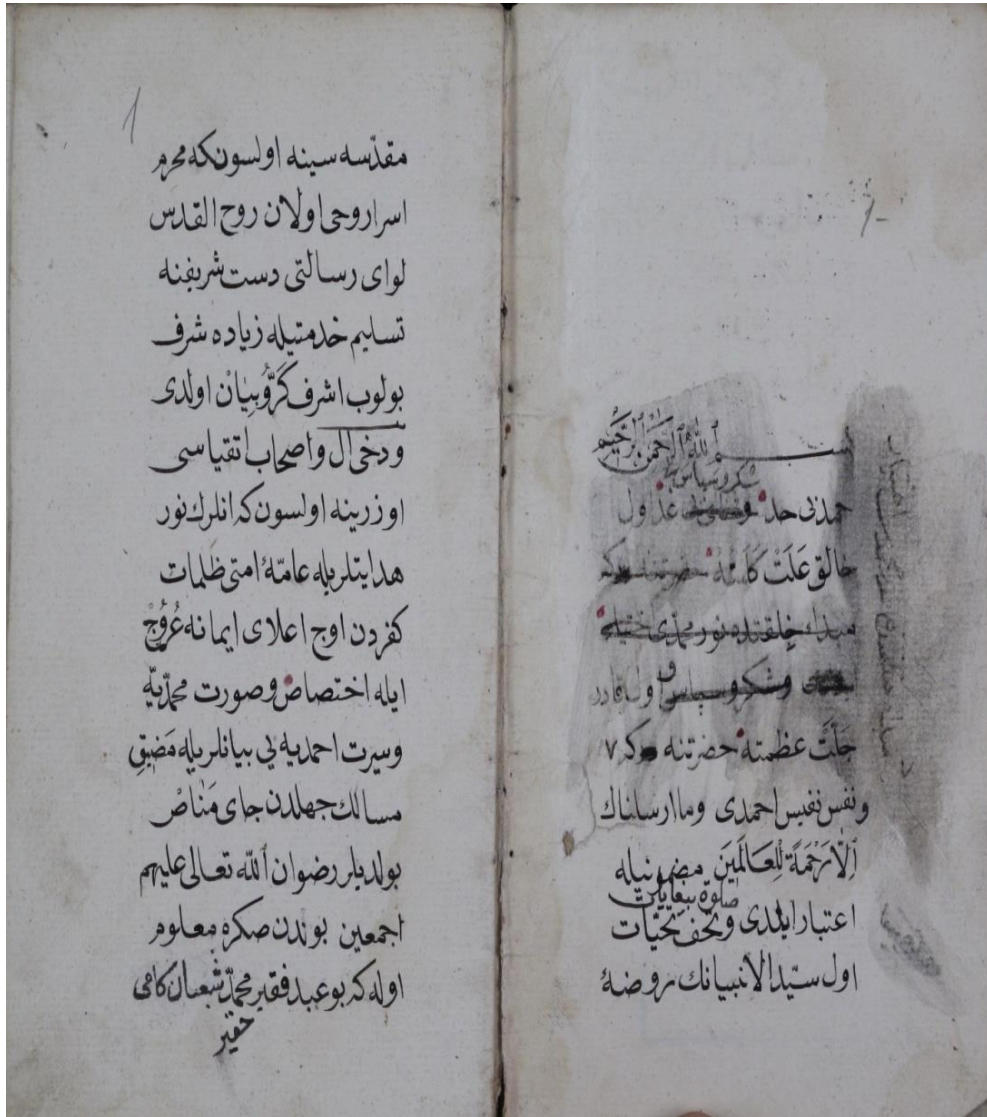
Kandemir, M. Yaşar (2010). “eş-Şemâilü'n-Nebeviyye”, DİA, C. 38, , İstanbul.

Mermutlu, Mehmet Sait (2011). “Muhammed Şaban Kâmi-İ Âmidî'nin Eserleri”, e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi -www.e-sarkiyat.com- ISSN: 1308-9633 S VI, Kasım.

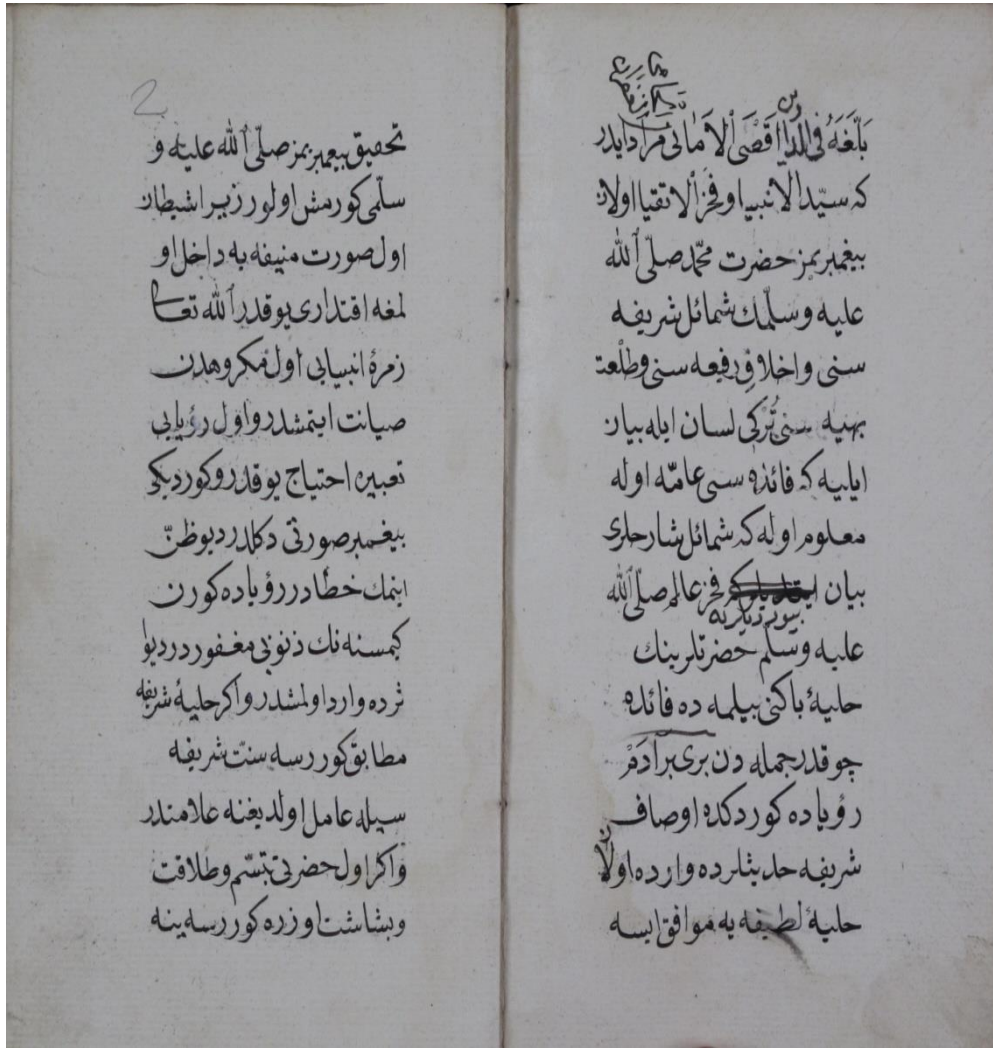
Mehmed Şa‘ban Kâmi (Âmidî). *Şemâil-i Şerîf*, Diyarbakır Yazma Eser Kütüphânesi, 1729/1.

Mehmed Süreyya (1997). *Sicilli Osmanî*, Sebil Yayınları, C. IV, İstanbul.

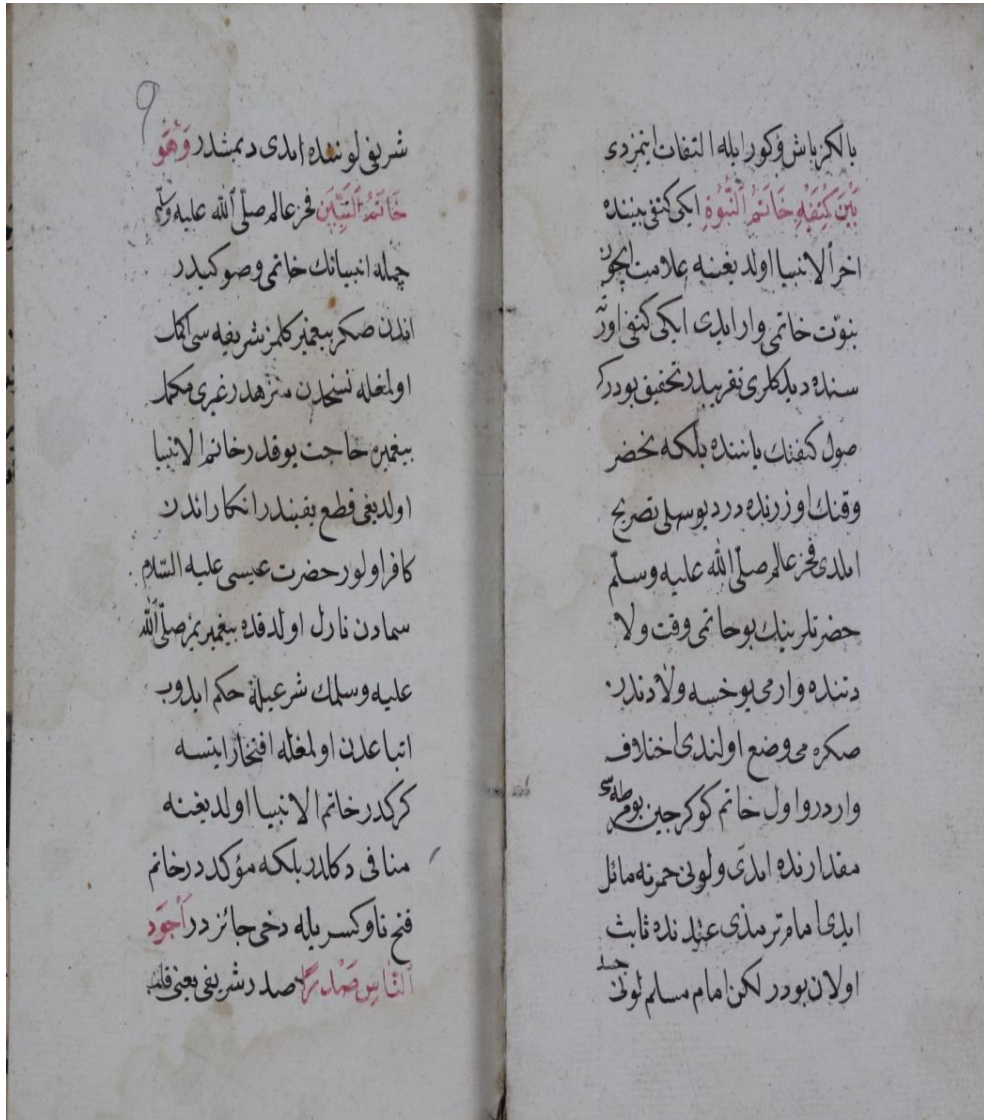
Şemseddin Sâmi (2005). *Kâmûs-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul.

Ek1: Şemâil-i Şerîf: 1 b-2a.

Ek:2 Şemâil-i Şerîf: 2b-3a

Ek 3: Şemâil-i Şerîf:9b-10a.